

JAKUB BASISTA

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ORCID: 0000-0003-3640-7120

KRAKOWSKIE TRADYCJE BADAŃ NAD DZIEJAMI WYSP BRYTYJSKICH W XX I XXI WIEKU

KRAKOW TRADITIONS OF STUDIES ON THE HISTORY OF THE BRITISH ISLANDS IN THE 20TH AND 21ST CENTURIES

Abstrakt

The article is devoted to the presentation of the achievements of historians working in Kraków, which are devoted to the history of England, Scotland, and Ireland in the early modern period. In the inter-war period (1918-1939) the works of Władysław Konopczyński and Stanisław Kot are mentioned. The former authored several articles devoted to the English Parliament and English reactions to the partitions of Poland. The latter studied traces of the Polish Brethren in Britain and the consequences of their influence.

After World War II it was Stanisław Grzybowski who should be named as the first historian who undertook serious research on British topics. He published a number of popular books, several of which were widely circulated and read, and one original source study on Tudor and early Stuart colonial policy.

It is Grzybowski's student, Mariusz Misztal who has published the most widely on the early modern history of England, especially on Mary Stuart, James Stuart to move to 19th century topics connected with Queen Victoria. Andrzej Kuropatnicki is - in turn - Misztal's student. He works and publishes on early modern English cookery and medicine.

Keywords: historiography of the 20th and 21st century, history of the British Isles, early modern period

Słowa kluczowe: historiografia XX i XXI wieku, historia Wysp Brytyjskich, epoka wczesnonowożytna

Większość osób, zastanawiając się nad historią, nad przeszłymi dziejami i wydarzeniami, które miały miejsce „w onym czasie”, a które w jakiś sposób powracają w naszych wspomnieniach, odwołuje się do własnego doświadczenia bądź do doświadczenia swoich przodków. Pierwsze pytania o dawne dzieje i ich wpływ na współczesność, na nasze dzisiejsze życie, dotyczą historii lokalnej, historii naszego miasta, regionu, a w dalszej kolejności kraju. W podobnej perspektywie szukamy odpowiedzi na pytania o dawne wydarzenia, fakty czy zjawiska w krajach w jakiś sposób związanych z naszą ojczyzną. A jak wygląda sytuacja z badaniem dziejów innych rejonów świata i zamieszkujących je ludzi, jeśli nasze z nimi kontakty i ich wpływ na nas samych jest marginalny czy wręcz nie istnieje?

Nic dziwnego, że historie krajów sąsiadujących z Polską, bądź utrzymujących z naszymi rodakami jakieś specjalne więzi, są nam bliższe i częściej stają się przedmiotem dociekań naukowych badaczy dziejów i naszej przeszłości. Dlatego też bibliografia prac polskich historyków dotyczących historii nie tylko Rosji, Litwy i Ukrainy, ale także Szwecji, Włoch czy Francji jest stosunkowo bogata. Po co jednak badać historię Anglii, czy też szerzej – Wielkiej Brytanii? Istnieją co prawda znaczące epizody historyczne w naszej wspólnej historii, ale są nieliczne i nie obejmują nawet części dziejów obu krajów.

Spytajmy wprost: po co polski historyk miałby badać dzieje Wielkiej Brytanii w epoce nowożytnej¹? Wydaje się, że można zakreślić kilka ścieżek badawczych i możliwych pytań².

Przede wszystkim można badać wzajemne stosunki, czyli relacje brytyjsko-polskie na przestrzeni dziejów³. Badania te dotyczyć mogą polityki i dyplomacji, ale również wzajemnych stosunków gospodarczych, wymiany handlowej i współpracy, kwestii oświatowych, naukowych czy wreszcie edukacyjnych. Nie bez

¹ Grono historyków badających historię Wielkiej Brytanii w Polsce jest dosyć nieliczne i rozproszone. Parają się tym historycy, ale również angiści. Równocześnie nie powstała dotychczas żadna płaszczyzna czy nawet strona internetowa umożliwiająca jakąkolwiek integrację tych badań i osób. Próby stworzenia takiej strony kilka lat temu nie powiodły się. Jeszcze profesor Józef A. Gierowski sugerował konieczność stworzenia bibliografii historii powszechnej w Polsce, ale ani on, ani jego następcą, profesor Mariusz Markiewicz, nie zdołali wyjść poza sferę dyskusji. W efekcie osoba badająca historię Wysp Brytyjskich nie ma nawet możliwości poznania tytułów artykułów czy książek na dany temat wydawanych w Polsce.

² W roku 2005 zorganizowano na Uniwersytecie Jagiellońskim konferencję dotyczącą kontaktów Wysp Brytyjskich z Polską i Litwą w średniowieczu i epoce nowożytnej. Materiały pokonferencyjne, z pewnymi uzupełnieniami, wydane zostały pięć lat później. Nie powinno nikogo dziwić, iż kontakty i porównania rozkładają się poniekąd równo w tematyce, ze wskazaniem na porównania. Kontakty to zazwyczaj specyficznie wybrane zagadnienia, jak na przykład pomoc króla Jakuba I w wyposażeniu wojsk przeciw Turcji w wyniku poselstwa Ossolińskiego do Anglii w 1621 roku: *Britain and Poland-Lithuania. Contact and Comparison from the Middle Ages to 1795*, red. Richard Unger, Jakub Basista (Leiden, Boston: Brill, 2008).

³ Oczywiście jest tu pewien skrót myślowy, gdyż chodzi o możliwie szeroki wachlarz obejmujący tak stosunki brytyjskie, jak i węższe angielskie, szkockie czy irlandzkie. Po drugiej stronie nie należy zapominać o kwestiach litewskich czy nawet ukraińskich.

znaczenia mogą być pojawiające się poniekąd sporadycznie kwestie dynastyczne, a także religijne.

Drugim ciekawym obszarem poszukiwań uczonych może być poszukiwanie odpowiedzi na pytania o stosunek czy też opinie powstające w jednym państwie na temat procesów dokonujących się w drugim. Z jednej strony może to być opinia dworu polskiego o wojnie domowej i rewolucji w siedemnastowiecznej Anglii, z drugiej na przykład ocena stanu wojennego 1981 roku przez rząd Margaret Thatcher w Londynie.

Ciekawym obszarem badawczym jest poznawanie opinii naszych przodków, a pośrednio tych wizji czy stereotypów, które bardzo często przenoszone są przez pokolenia i kształtują wizję danego państwa, jego kulturę, zwyczaje czy nawet mieszkańców w późniejszych czasach. Dlatego też historycy stosunkowo często poświęcają swoje badania poznawaniu i omówieniu wzajemnych opinii. W naszym przypadku chodzi o wszelakie opinie Brytyjczyków o Polsce i Polaków o Anglii.

Tego typu podejście umożliwia podjęcie prób porównywania różnych zjawisk społecznych, politycznych, religijnych i kulturowych w obu krajach w tych samych ramach czasowych. Dobrym przykładem w kontekście brytyjsko-polskim jest porównywanie funkcjonowania parlamentaryzmu nad Tamizą i Wisłą w epoce nowożytnej. Na ile były one zbieżne, jak kształtowały się ich wzloty i upadki. Do czego doprowadziły przemiany na przestrzeni dziejów.

Wymienione wyżej obszary badań są uzasadnione potrzebą wzbogacenia własnej historiografii, umiejscowienia ojczystych dziejów w szerszym kontekście europejskim, a niekiedy wręcz światowym. Są one również stosunkowo proste do wykonania, gdyż najczęściej jedynie niewielka ilość źródeł znajduje się poza zasięgiem badacza.

W tym miejscu należy listę uzupełnić o jedną jeszcze możliwość, ale możliwość zdecydowanie odbiegającą od poprzednich z kilku niezwykle istotnych powodów. Chodzi o badanie historii Anglii (Wielkiej Brytanii lub jednej jej części) jako takiej, bez jakichkolwiek odniesień czy porównań do równoległej historii Polski. Jak wspomniałem badania takie są odległe od historiografii polskiej, gdyż otrzymane wyniki nie wpisują się bezpośrednio w jakikolwiek nurt historii Polski. Poza tym badania takie opierają się (bądź winny się opierać) w całości na źródłach i literaturze znajdującej się na Wyspach. W konsekwencji badacz podejmujący taki kierunek badań zmuszony jest poniekąd cyklicznie pojawiać się w bibliotekach i archiwach angielskich. Trud takiego działania jest z jednej strony nieco uciążliwy logistycznie, ale przede wszystkim niesłychanie kosztowny. Poza tym historycy badający różne aspekty historii Wysp Brytyjskich konfrontują swoje odkrycia z olbrzymią literaturą historyczną tworzoną we wszystkich krajach anglojęzycznych, a często trudną do zdobycia w Polsce. Rokrocznie literatura ta powiększa się o setki nowych wolumenów i tysiące artykułów. Dochodzenie do nowych wniosków, znajdowanie swoistych „luk badawczych” między pracami Anglików, Australijczyków, Amerykanów, Szkotów itd. może być niesłychanie trudne i nie zawsze przynosi pożądane efekty. W takiej sytuacji dobrym wyborem bywa stosowanie nowych metodologii do

poznanych już wcześniej źródeł lub zbadanych zagadnień, gdyż historycy anglosascy dosyć rzadko szybko reagują na zmiany metodologiczno-warsztatowe w innych obszarach poza anglojęzycznym.

Uwagi powyższe, zaprezentowane tutaj z myślą o polskich historykach zajmujących się historią Wysp Brytyjskich, można przenosić na inne kraje, których historia przeplata się z historią Polski w stosunkowo małym stopniu. Wydaje się jednak, że będą one pomocne w omówieniu prac i działań krakowskich historyków Wysp Brytyjskich na przestrzeni ostatnich stu lat⁴.

Zasygnalizowany wcześniej nikły styk interesów i niewidoczne przeplatanie się dziejów Polski z historią Wielkiej Brytanii w epoce nowożytnej w połączeniu z rozwijaniem i umacnianiem podstaw historii ojczystej po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku musiały rzutować – i rzutowały – na tematy badawcze podejmowane przez historyków okresu międzywojennego. W Krakowie pracowała grupa wybitnych badaczy, ale w zdecydowanej większości zajmowali się oni historią Polski oraz państw z Polską sąsiadujących. Ewentualna problematyka brytyjska pojawiała się przy okazji rozważań nad historią Europy czy też świata – słowem nad historią powszechną.

Pośród krakowskich historyków dwudziestolecia międzywojennego wymienić należy jedynie dwóch badaczy, którzy pozostawili po sobie znaczące prace poświęcone historii Wysp Brytyjskich, a nie tylko wzmianki, bądź krótkie fragmenty rozdziałów w szerszych opracowaniach. Byli to profesorowie Władysław Konopczyński oraz Stanisław Kot⁵. U obu badaczy historia Anglii nie stanowiła głównego tematu ich zainteresowań badawczych. Obaj pozostawili znaczące prace dotyczące szczegółowych aspektów historii Wysp Brytyjskich, które nie utraciły swoich walorów, pomimo upływu czasu.

Władysław Konopczyński należy do najwybitniejszych historyków epoki nowożytnej. Badania jego koncentrowały się na różnych aspektach historii Polski i jej relacjach z sąsiadami. Nigdy nie podjął dogłębnych badań nad historią Wysp

⁴ Przygotowując niniejszy artykuł, starałem się omówić najważniejsze dokonania historyków pracujących w Krakowie i poruszających tematykę historii nowożytnej Wysp Brytyjskich w ostatnich stu latach (w praktyce od końca I wojny światowej po 2022 rok). Postanowiłem nie wnikać w tematy dotyczące historii literatury angielskiej, choć niekiedy granice między literaturą i kulturą oraz historią są bardzo niewyraźne. Pisząc o poszczególnych historykach nie podejmowałem próby sygnalizacji ich wszystkich osiągnięć. Bibliografia prac zamieszczona w artykule nie jest bibliografią kompletną. Chodziło mi o zarysowanie zainteresowań poszczególnych badaczy i podejmowanych przez nich problemów, a nie o wyczerpanie ich prac. Za ewentualne przeoczenia, i gdyby dana osoba uważała, że pominąłem jakiś ważny wątek reprezentowany kolejnym artykułem, pozostaje mi autora przeprosić, co niniejszym czynię.

⁵ Dziękuję prof. Zdzisławowi Pietrzykowi za przywołanie tego wybitnego badacza, którego pominąłem w pierwszej, szkieletowej wersji mojego wystąpienia.

Brytyjskich i związkami tej historii z dziejami Rzeczypospolitej. Tym niemniej w jego bogatej bibliografii znajdziemy kilka prac dotyczących różnych aspektów historii królestwa Albionu⁶. Na czoło wysuwa się obszerny esej opublikowany w 1922 roku w ramach Biblioteki Składnicy zatytułowany „Dzieje parlamentaryzmu angielskiego”. Nie jest to praca źródłowa, ale rzetelny opis historii parlamentu, który uchodzi za modelowy parlament w historii światowej demokracji. Władysław Konopczyński oparł swój esej na ówczesnej literaturze angielskich historyków i uwzględnione zostały najważniejsze prace dotyczące parlamentu Anglii. Czytając ów esej, nie mogłem oprzeć się dwóm wrażeniom. Po pierwsze esej Władysława Konopczyńskiego przetrwał w znacznej mierze próbę czasu. Pomimo późniejszych szkół marksistów, pomimo rewizjonistów, pomimo olbrzymiego wkładu Conrada Russella, praca jest na tyle rzetelna i dobra, że bez wahania można zadawać jej lekturę studentom, aby następnie wzbogacać ją późniejszymi dodatkami. Druga uwaga to wrażenie, że pisząc tę pracę, Władysław Konopczyński zawarł w niej swoiste przesłanie dla polskich polityków. Wszak praca ukazała się w 1922 roku, a zatem w czasach, gdy w dużej mierze kształtował się polski parlamentaryzm i polski model ustrojowy. Osobiście widzę w tej pracy swoiste przesłanie.

Co ciekawe – i na co słusznie zwraca uwagę Piotr Biliński we wstępie do współczesnego wydania prac Władysława Konopczyńskiego poświęconych Anglii – Konopczyński, pisząc tę pracę, ale również dyskutując na temat innych prac, a w szczególności na temat przygotowania i wydania w Anglii rzetelnej, nowoczesnej historii Polski, utrzymywał stały, aktywny kontakt z historykami angielskimi⁷.

Oprócz historii parlamentaryzmu angielskiego Władysław Konopczyński przygotował i wydał kilka krótszych artykułów dotyczących stosunków polsko-angielskich w XVII wieku oraz stosunku opinii publicznej i polityków nad Tamizą do rozbiorów Polski w końcu epoki nowożytnej⁸. Są to artykuły: „Anglia a Polska w XVIII wieku”, „Anglia wobec niedoszłej pacyfikacji prusko-rosyjskiej 1760–1761”, „Anglia wobec pierwszego rozbioru Polski”, „Głos angielski o przyczynach upadku Polski” oraz „Anglicy o pierwszym rozbiorze”. Wszystkie wymienione publikacje wykorzystują dostępną podówczas literaturę historyczną i wprowadzają do narracji liczne angielskie źródła z kręgów rządowo-parlamentarnych. Nowe wydawnictwo poświęcone „angielskiej” tematyce prac Wła-

⁶ Prace te zostały ostatnio przypomniane przez Muzeum Historii Polski w ramach serii „Biblioteka Kłasyki Historiografii”: Władysław Konopczyński, *Dzieje parlamentaryzmu angielskiego* (Kraków-Warszawa: Ośrodek Myśli Politycznej, Muzeum Historii Polski, 2017).

⁷ Piotr Biliński, „Wstęp”, w Władysław Konopczyński, *Dzieje parlamentaryzmu angielskiego* (Kraków-Warszawa: Ośrodek Myśli Politycznej, Muzeum Historii Polski, 2017), VII-IX.

⁸ Prace te drukowane były (poza jedną) w czasopismach historycznych w okresie międzywojennym i zaraz po zakończeniu wojny. Dzisiaj owe rozproszone i niekiedy trudne do znalezienia artykuły zebrano w wyżej wspomnianym wydawnictwie. Te wydane wcześniej w „Kurierze Poznańskim”, „Odnowie”, „Przeglądzie Współczesnym”, „Kwartalniku Historycznym” oraz „Pamiętniku Biblioteki Kórnickiej” stanowią rozdziały 3–7 współczesnej publikacji.

dysława Konopczyńskiego uzupełniają drobne teksty będące komentarzami i recenzjami między innymi wydanej w Cambridge historii Polski. Władysław Konopczyński przed drugą wojną światową brał udział w logistyce owego przedsięwzięcia i zależało mu, aby czytelnik angielskiej historii Polski otrzymał możliwie kompetentną i rzetelną wersję dziejów naszej ojczyzny.

Władysław Konopczyński nie był historykiem Wielkiej Brytanii czy nawet historii Anglii. Tym niemniej był na bieżąco z rozwojem historiografii angielskiej i prowadził dialog ze swoimi partnerami na wyspach. Prace poświęcone historii Anglii stanowią niewielki wycinek jego olbrzymiej twórczości, ale należy uznać je za ciekawy i całkiem znaczący wkład w polską historiografię.

Drugim historykiem działającym w Krakowie, który w okresie dwudziestolecia międzywojennego podjął pewne aspekty historii Anglii, był Stanisław Kot. Osoba niezwykle ciekawa, gdyż obok bycia historykiem był również politykiem w niezwykle ważnych i trudnych dla Polski chwilach – w czasie drugiej wojny światowej. Doczekał się wielu biografii bądź tomów zbiorowych traktujących zarówno o jego działalności naukowej, jak i politycznej⁹. Jako historyk Stanisław Kot zajmował się dziejami kultury i szczególną uwagę poświęcał historii wychowania. Badał również kwestie myśli politycznej i – podobnie jak Władysław Konopczyński – interesował się miejscem Polski i polskich dokonań w historii Europy, w historii powszechnej¹⁰. Stanisław Kot zajmował się także reformacją, a w szczególności różnymi aspektami historii braci polskich. To właśnie badania związane z tą tematyką zaprowadziła go do bibliotek i archiwów angielskich. Postanowił zbadać wpływy polskich arian w królestwie Albionu. Skutkiem trzymiesięcznej kwerendy było odkrycie nieznanych dotychczas źródeł, które uczonemu pozwoliły na publikację artykułów poświęconych tym związkom. Mam na myśli prace: „Oddziaływanie Braci Polskich zwanych socynianami w Anglii”¹¹, „Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią”¹² oraz „Źródła do historii propagandy Braci Polskich w Anglii”¹³.

Ciekawie badania te podsumował Lech Szczucki:

Z perspektywy dzisiejszego stanu badań artykuł o oddziaływaniu polskich socynian w Anglii jest już częściowo przestarzały, wówczas jednak stanowił przyczynek o pierwszorzędnej wartości; dodajmy zresztą, iż nie został on dostatecznie wyzyskany przez

⁹ Nie jest moim zamiarem przytaczanie bibliografii biografii Stanisława Kota, która jest obszerna i różnorodna. Grażyna Ofiara, *Profesor Stanisław Kot. Zarys biografii naukowej* (Rzeszów: Wydawnictwo Edytor, 2008); Tadeusz Rutkowski, *Stanisław Kot 1885–1975. Biografia polityczna* (Warszawa: DiG, 2000); Tadeusz Rutkowski, *Stanisław Kot 1885–1975. Między nauką a polityką* (Warszawa: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 2012); *Stanisław Kot – uczonec i polityk*, red. Alina Fitowa (Kraków: WUJ, 2001).

¹⁰ Lech Szczucki, „Stanisław Kot”, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 43 (1999): 201–203.

¹¹ Stanisław Kot, „Oddziaływanie Braci Polskich zwanych socynianami w Anglii”, *Reformacja w Polsce* 7–8 (1935/36): 217–244.

¹² Stanisław Kot, „Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią”, *Nauka Polska* 20 (1935): 49–139.

¹³ Stanisław Kot, „Źródła do historii propagandy Braci Polskich w Anglii. Szymon Budny do Johna Foxe’a”, *Reformacja w Polsce* 7–8 (1935/36): 316–323.

zajmujących się później tym tematem angielskich i amerykańskich badaczy. Sam Kot nie był tu zresztą bez winy, nie po raz pierwszy zresztą. Mając w ręku ogromny i niewyzyskany dotąd materiał ograniczył się do napisania jedynie artykułu i to po polsku. To nie pierwszy w jego twórczości przypadek trwonienia wspaniałej erudycji; niewykluczone atoli, iż satysfakcjonowała go rola pioniera, tego, co przeciera szlaki, rozstawia drogowskazy — dla innych¹⁴.

Obaj uczeni, Władysław Konopczyński i Stanisław Kot, należeli do grona historyków znanych za granicą i mających kontakty na Wyspach Brytyjskich. Bez wątpienia mieli jakiś drobny wkład w kształtowanie obrazu polskiej nauki, w szczególności historii, na Wyspach, ale wszystko przerwane zostało przez drugą wojnę światową i późniejszą sowiecko-marksistowską kontrolę nad nauką polską.

Obaj uczeni mieli grono uczniów, którym przekazywali wiedzę i arkaną pracy historyka. Trudno jednak znaleźć wśród uczniów Władysława Konopczyńskiego czy Stanisława Kota historyków zajmujących się historią Anglii i to na dodatek w Krakowie. Z pobieżnych poszukiwań mogę wspomnieć o jednym artykule Józefa Feldmana: „U podstaw stosunków polsko-angielskich 1788–1863”¹⁵ oraz dwóch artykułach Józefa Andrzeja Gierowskiego: „Anglia wobec konwersji królewicza Fryderyka Augusta”¹⁶ oraz „Interwencja królowej Anny przeciw konwersji królewicza Fryderyka Augusta w świetle materiałów Archiwum Watykańskiego”¹⁷. Co ciekawe, oba artykuły Józefa Gierowskiego powstały na podstawie badań w archiwum watykańskim, a nie zbiorach angielskich.

Po drugiej wojnie światowej przez długi okres nie było w Krakowie historyka zajmującego się – choćby częściowo – historią Wysp Brytyjskich. A dlaczego – chciałoby się rzecz – miałby być? Z jednej strony kwestie związków historii Wielkiej Brytanii z polskimi dziejami nigdy nie pełniły pierwszoplanowej roli w polskiej historiografii. Z drugiej na przeszkodzie stają problematyczne i niezwykle kosztowne badania za granicą. Wreszcie wszelkie badania prowadzone poza granicami Polski były praktycznie niemożliwe do drugiej połowy lat pięćdziesiątych, a później – co najmniej trudne.

Pierwsze powojenne wydawnictwa, a właściwie książeczki (były to krótkie popularne prace), dotyczące nowożytnej historii Wysp Brytyjskich wyszły spod pióra Stanisława Grzybowskiego i ukazały się drukiem w 1959 i 1969 roku. Pierwsza to *Cromwell i jego wiek*¹⁸, a druga to *Henryk VIII i reformacja w An-*

¹⁴ Szczucki, „Stanisław Kot”, 204–205.

¹⁵ Józef Feldman, *U podstaw stosunków polsko-angielskich, 1788-1863* (Warszawa: [s.n.], 1933).

¹⁶ Józef Andrzej Gierowski, „Anglia wobec konwersji królewicza Fryderyka Augusta”, w *Kultura staropolska – kultura europejska. Prace ofiarowane Januszowi Tazbirowi*, red. Stanisław Bylina et al. (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 1997), 127–138.

¹⁷ Józef Andrzej Gierowski, „Interwencja królowej Anny przeciw konwersji królewicza Fryderyka Augusta w świetle materiałów Archiwum Watykańskiego”, w *Czasy nowożytne. Studia poświęcone pamięci Profesora Władysława Eugeniusza Czaplińskiego w 100 rocznicę urodzin*, red. Krystyn Matwijowski (Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005), 129–135.

¹⁸ Stanisław Grzybowski, *Cromwell i jego wiek* (Warszawa: Wiedza Powszechna, 1959).

glii¹⁹. Nie są to książki, które byłyby wynikiem badań archiwalnych, lecz raczej popularne prace mające przybliżyć istotne fragmenty dziejów Anglii polskim czytelnikom, i to raczej młodzieży lub miłośnikom historii, a nie uczonym.

Rok po ukazaniu się książki o reformacji Polska Akademia Nauk wydała kolejną pracę Stanisława Grzybowskiego. Jest to *Polityka kolonialna Tudorów i pierwszych Stuartów*²⁰. Jest to *de facto* pierwsza praca naukowa o historii Anglii wydana przez jakiegokolwiek krakowskiego uczonego w XX wieku. Oparta na kwerendzie źródłowej przeprowadzonej w archiwach angielskich (Public Record Office, m.in. Colonial Papers) podejmuje kwestie ideologii i działań kolonialnych monarchów angielskich w XVI i początku XVII wieku. Autorowi udało się podjąć temat poniekąd nieobecny w poszukiwaniach i badaniach anglosaskich historyków, którzy w owych czasach niebyt chętnie mierzyli się z własną przeszłością kolonialną. Warto zwrócić uwagę na fakt, że książka podejmuje temat niezwykle szeroko, umieszczając problematykę zamorskich dziejów Anglii w kontekście kolonializmu portugalskiego i hiszpańskiego²¹.

Po wydaniu *Polityki kolonialnej*, która stała się podstawą nadania mu habilitacji, Stanisław Grzybowski wielokrotnie powracał do historii Wysp Brytyjskich. Plonem tych wędrowek były dalsze książki, na których wychowywali się przyszli studenci, ale które również czytała młodzież. Nie były to jednak prace będące wynikiem długotrwałej kwerendy archiwalnej, a raczej dzieła popularnonaukowe. Wśród nich należy wymienić: *Pretendenci i górale*²², *Historia Irlandii*²³ oraz biografia *Elżbieta Wielka*²⁴. W szczególności te dwie ostatnie książki miały olbrzymi wpływ na kształtowanie wiedzy o historii Anglii w Polsce.

Tym niemniej nie można nazwać Stanisława Grzybowskiego historykiem Wysp Brytyjskich. Nie można nie dlatego, że historii tej nie badał, ale dlatego, że była ona zaledwie wycinkiem jego zainteresowań badawczych, kwerend i twórczości pisarskiej. Profesor Stanisław Grzybowski był historykiem historii powszechnej epoki nowożytnej, przede wszystkim wieków XVI i XVII. Pisząc „historii powszechnej”, z dużym naciskiem zwracam uwagę na fakt, iż nasze dzieje ojczyste też są częścią dziejów powszechnych, a historii Polski Stanisław Grzybowski poświęcił wiele badań i prac²⁵. Był też wychowawcą i mistrzem

¹⁹ Stanisław Grzybowski, *Henryk VIII i reformacja w Anglii* (Warszawa: Książka i Wiedza, 1969).

²⁰ Stanisław Grzybowski, *Polityka kolonialna Tudorów i pierwszych Stuartów* (Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970).

²¹ Co jest w pewien sposób zabawne, to fakt, że książka posiada streszczenie, ale w języku francuskim. Streszczenia po angielsku brak. Z dzisiejszej perspektywy pokazuje to niesłychane zmiany na mapie historiografii światowej i w dużej mierze zastąpienie języka francuskiego przez język angielski.

²² Stanisław Grzybowski, *Pretendenci i górale. Z dziejów unii szkocko-angielskiej* (Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971).

²³ Stanisław Grzybowski, *Historia Irlandii* (Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977).

²⁴ Stanisław Grzybowski, *Elżbieta Wielka* (Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984).

²⁵ Bibliografia prac Stanisława Grzybowskiego jest obszerna i niezwykle zróżnicowana. Wskazuje na niezwykle erudycję autora i świetną znajomość historii. Celowo nie

wielu studentów. Pośród nich znajdujemy badacza, którego bez wątpliwości nazwać możemy historykiem Wysp Brytyjskich.

W styczniu 1990 roku odbyła się w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej obrona doktoratu na temat „The Religious Policy of Mary Stuart, Queen of Scots, 1561–1567”. Promotorem był profesor Stanisław Grzybowski, jednym z recenzentów wspomniany wyżej profesor Józef Gierowski, natomiast autorem Mariusz Misztal z Instytutu Filologii Angielskiej. Jak się wkrótce okazało, Mariusz Misztal pozostał przy badaniach historycznych i w kolejnych latach rozwijał swoje zainteresowania, a wyniki udostępniał innym poprzez liczne publikacje. Zrazu koncentrował się na epoce nowożytnej, by później przejść w kierunku wieku XIX. Nie zajmował się wyłącznie historią Anglii, ale poruszał – i nadal porusza – również problematykę mniejszych państw anglojęzycznych, w szczególności historię Cypru.

Mniej więcej dekadę po obronie doktorskiej wydał pracę *The Elizabethan Courtier*²⁶. Praca ta, będąca opracowaniem dotyczącym epoki elżbietańskiej, podejmuje problem, na ile Robert Dudley, Earl of Leicester może być uznany za „modelowego” dworzanina swojej epoki. Wraz z tą pracą autor wkroczył do grona historyków angielskiej epoki elżbietańskiej. Swoją pozycję wzmocnił w krótkim czasie, wydając i interpretując krytycznie źródła do historii Anglii Tudorów i pierwszych Stuartów, a mianowicie książkę *Szkocja Marii Stuart*²⁷ oraz *Basilikon Doron*²⁸. Wydaniom źródłowym towarzyszyło wiele artykułów poświęconych epoce Elżbiety oraz Jakuba I.

Mniej więcej pod koniec pierwszej dekady XXI wieku Mariusz Misztal zmienił nieco zainteresowania. Jeśli chodzi o jego prace historyczne²⁹, to wyróżnić można poniekąd dwa główne nurty – historię małych państw europejskich oraz epokę elżbietańską w historii Anglii. Oba nurty są warte wspomnienia, choć wybiegają poza krąg historiografii nowożytnej Wysp Brytyjskich.

Jeżeli chodzi o pierwszy ze wspomnianych nurtów, profesor Mariusz Misztal jest autorem krótkiej, syntetycznej historii Malty³⁰. Nieco później rozpoczął swoją przygodę z historią Cypru, któremu poświęcił szereg artykułów opartych na rzetelnej kwerendzie archiwalnej oraz opracował obszerną historię tej wyspy³¹.

zamieszczam tutaj żadnych odniesień do jego artykułów, gdyż uważam, że samymi książkami dokonał więcej niż inni licznymi przyczynkami.

²⁶ Mariusz Misztal, *The Elizabethan Courtier: Ideal versus Reality Embodied in Robert Dudley Earl of Leicester* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2002).

²⁷ Mariusz Misztal, *Szkocja Marii Stuart według dwóch szesnastowiecznych manuskryptów z Biblioteki Jagiellońskiej* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2004).

²⁸ Mariusz Misztal, *Basilikon Doron* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2006).

²⁹ Cały czas prace *stricte* historyczne przeplatają się u Mariusza Misztala z opracowaniami dotyczącymi języka i literatury angielskiej, których celowo tutaj nie uwzględniam. Stanowią jednak duży dorobek świadczący o zainteresowaniach i warsztacie badacza.

³⁰ Mariusz Misztal, „Malta”, w *Historia małych krajów Europy: Andora, Liechtenstein, Luksemburg, Malta, Monako, San Marino*, red. Józef Łaptos (Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002).

³¹ Mariusz Misztal, *Historia Cypru* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2013).

Drugi ze wspomnianych nurtów to epoka wiktoriańska, czyli już wiek XIX. Jest to, jak się wydaje, główny zakres zainteresowań Mariusza Misztala w chwili, gdy piszę te słowa. Badania źródłowe prowadzone w Anglii owocują licznymi artykułami dotyczącymi epoki wiktoriańskiej oraz samej władczyni, jej dworu i życia prywatnego. Spośród licznych wydawnictw należy wymienić znakomitą biografię królowej³² oraz najnowszą książkę poświęconą królewskiemu żłobkowi dla dzieci królowej Wiktorii³³. Praca oparta została na niewykorzystanych dotychczas materiałach, a fakt, że wydana została po angielsku, znalazł już pewien odzew w formie opinii historyków anglosaskich.

Profesor Mariusz Misztal jest obecnie historykiem Anglii XIX wieku, ale zaczynał od badań historii nowożytnej. Jest tym historykiem historii Wysp Brytyjskich w Krakowie, który bez wątpienia może poszczycić się najszerszym spektrum badań i bardzo obszerną bibliografią – zarówno książek, jak i artykułów. Co ważne i ciekawe, ma na swoim koncie prace historyczne oraz dotyczące historii języka angielskiego. Jest też wychowawcą kolejnych historyków, o czym piszę poniżej.

Na początku ostatniej dekady wieku XX do grona krakowskich historyków podejmujących różne problemy dziejów Anglii dołączył Mariusz Markiewicz, kolejny uczeń prof. Józefa Gierowskiego i historyk związany z Uniwersytetem Jagiellońskim. W 1990 roku wydał rozprawę zatytułowaną *Polityka gospodarcza i społeczna Privy Council w latach panowania Karola II, 1660–1685*³⁴. Była to pierwsza rozprawa dotycząca historii Anglii wydana przez Mariusza Markiewicza. W zamyśle autora miała stanowić swoiste dopełnienie jego wcześniejszych badań Rad Senatu Rzeczypospolitej w epoce Sasów. W pewnym sensie, z punktu widzenia metodologicznego i warsztatowego, przypomina ona przedsięwzięcie Stanisława Grzybowskiiego. Jest to praca oparta na solidnej kwerendzie w angielskich archiwach (w szczególności Calendar of State Papers oraz Privy Council Register z Public Record Office) i wykorzystująca tematykę wcześniej omijaną przez badaczy anglosaskich. Autor przedstawił funkcjonowanie Rady Królewskiej, procedury i podejmowane przez nią zagadnienia na przestrzeni panowania Karola II Stuarta, czyli w okresie 25 lat. Co istotne zrobił to w sposób, w jaki nie podjęli tej tematyki historycy anglosascy – ani przed jego pracą, ani też po niej. Wypada żałować, iż praca Mariusza Markiewicza nie została przetłumaczona i wydana po angielsku – czy to w całości, czy przynajmniej w formie jakiegoś podsumowania jego badań – i pozostaje w dużej mierze nieznaną poza wąską grupą historyków polskich interesujących się historią Anglii tej epoki.

Po wydaniu *Polityki gospodarczej*, która była zresztą podstawą przewodu habilitacyjnego, Mariusz Markiewicz powracał do tematyki angielskiej, choć rzad-

³² Mariusz Misztal, *Królowa Wiktoria* (Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2010).

³³ Mariusz Misztal, *The Victorian Royal Nursery 1840–1865. Creation, Organisation, Staff, Financing* (Kraków: Universitas, 2020).

³⁴ Mariusz Markiewicz, *Polityka gospodarcza i społeczna Privy Council w latach panowania Karola II, 1660–1685. Administracja wobec kryzysu merkantylizmu* (Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1990).

ko. Nigdy nie podjął też szeroko zakrojonych badań archiwalnych nad nową problematyką³⁵.

Był natomiast Mariusz Markiewicz promotorem pracy doktorskiej, która koncentrowała się na problematyce stosunków angielsko-polskich w wieku XVIII. Mam na myśli obronioną w roku 1997 rozprawę Grzegorza Chomickiego pod tytułem: „Działalność brytyjskiej służby dyplomatycznej w Rzeczypospolitej i Saksonii w schyłkowym okresie wielkiej wojny północnej”. Tematykę tę Grzegorz Chomicki pogłębiał kwerendami po obu stronach kanału (angielskiego lub La Manche – w zależności od strony, z której nań patrzymy), co pozwoliło mu przedstawić znaczące ustalenia w kilku artykułach, w różnych wydawnictwach³⁶. Należy dodać, że dokonania te nie znalazły finału w postaci książkowej oraz że autor oszedł od badania związków angielsko-polskich w swoich późniejszych badaniach.

Pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku ukazały się dwa artykuły dotyczące staroangielskich mitów mających wpływ na kształtowanie się świadomości

³⁵ Mariusz Markiewicz, „Droga czy drogi do kapitalizmu. Anglosaska historiografia o powstaniu gospodarki wolnorynkowej”, *Universitas* 17/18 (1989): 26–28; Mariusz Markiewicz, „Czy była rewolucja społeczna w Anglii w XVII wieku?”, *Historyka. Studia Metodologiczne* 22 (1992): 45–51; Mariusz Markiewicz, „Absolutyzm – wymysł historyków czy rzeczywistość w Anglii Jakuba II i Francji Ludwika XIV?”, *Studia Historyczne* 36, 4 (1993): 451–463; Mariusz Markiewicz, „W cieniu Kompanii Mórz Południowych. Rząd angielski wobec problemów gospodarczych w 1720 roku”, *Studia Historyczne* 38, 1 (1995): 23–37; Mariusz Markiewicz, „Znajomość instytucji Rzeczypospolitej w Anglii okresu restauracji”, *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 51, nr 1/3 (1996): 114–117; Mariusz Markiewicz, „Jak powstrzymać eksport wełny, czyli kłopoty administracji angielskiej w regulacji gospodarki XVII i XVIII wieku”, w *Podróże po historii. Studia z dziejów kultury i polityki europejskiej ofiarowane profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu*, red. Franciszek Leśniak (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000), 280–285; Mariusz Markiewicz, „Pojęcie «rewolucji» w historiografii anglosaskiej czasów nowożytnych”, w *Miscellanea res Polonorum, Brittanorum ac Judaeorum illustrantia*, red. Jakub Basista et al. (Kraków: Historia Iagellonica, 2015), 193–200.

³⁶ Grzegorz Chomicki, „Rola propagandowa obrazu Anglii w publicystyce politycznej *Monitora* (1765–1785)”, *Prace Historyczne* 92 (1990): 39–54; Grzegorz Chomicki, „Dyplomacja brytyjska wobec problemów politycznych Rzeczypospolitej (od wstąpienia na tron Jerzego I do zawarcia pokoju w Nystadt)”, w *Rzeczpospolita w dobie wielkiej wojny północnej*, red. Jadwiga Muszyńska (Kielce: Wydawnictwo AŚ, 2001), 167–183; Grzegorz Chomicki, „Opinia dyplomatów brytyjskich o tzw. aferze [Behrenda] Lehmana”, w *Między Zachodem a Wschodem. Studia ku czci profesora Jacka Staszewskiego*, t. 2, red. Jarosław Dumanowski (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2002), 109–117; Grzegorz Chomicki, „Rezydenci brytyjscy w Gdańsku w okresie wielkiej wojny północnej”, w *Wojny północne w XVI–XVIII wieku. W czterechsetlecie bitwy pod Kircholmem*, red. Bogusław Dybaś (Toruń: Towarzystwo Naukowe, 2007), 189–195; Grzegorz Chomicki, „Dole i niedole brytyjskiego dyplomaty. O karierze Jamesa Scotta i jego misjach w Saksonii, Rzeczypospolitej i Gdańsku”, w *Gospodarka, społeczeństwo, kultura w dziejach nowożytnych*, red. Andrzej Karpiński, Edward Opaliński, Tomasz Wiślicz (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2010), 61–80; Grzegorz Chomicki, „Smutne przypadki sir Richarda Vernona. O losach brytyjskiego dyplomaty w służbie Jerzego I”, w *Inter maiestatem ac libertatem. Studia z dziejów nowożytnych dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Przybosiowi*, red. Jarosław Stolicki, Marek Ferenc, Janusz Dąbrowski (Kraków: Historia Iagellonica, 2010), 381–419.

mości angielskiej w epoce nowożytnej³⁷. Artykuły te wyszły spod pióra pracownika Instytutu Filologii Angielskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Andrzeja Branego. Niestety poza tymi dwoma ciekawymi i inspirującymi tekstami, które wprowadzały czytelnika w problematykę tożsamości angielskiej w epoce nowożytnej i odwoływania się do starożytności, do tradycji Rzymian, króla Artura czy też Scytów i Merlina, autor nie kontynuował w tym temacie rozważań, zamykając je w dwóch artykułach na łamach *Historyki*.

W 1971 roku pracę magisterską pod tytułem: „Polska-Saksonia w opiniach dyplomatów angielskich 1714–1719” obronił w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego Andrzej Krzysztof Link-Lenczowski. Promotorem był profesor Józef Gierowski. Czy była to zapowiedź podjęcia problematyki historii Anglii przez kolejnego krakowskiego badacza? Odpowiedź brzmi: częściowo tak. Autor owej rozprawy magisterskiej przez kolejne trzy dekady koncentrował się na epoce saskiej, a w późniejszym okresie również na tematyce żydowskiej. Nie unikał też tematyki angielskiej, choć przeplatał ją i łączył z innymi zainteresowaniami. Dopiero u progu nowego milenium rozpoczął poważne studia źródłowe nad problematyką Żydów w Anglii. Badania te prowadzą go ku rozprawie, której nadał roboczy tytuł *Postawy Żydów w świetle brytyjskiej publicystyki w XVII i XVIII wieku*³⁸, a na którą jeszcze czekamy.

Pomimo braku tej pozycji, z wydanych przez Link-Lenczowskiego artykułów o omawianej tutaj tematyce można by stworzyć ciekawy tom tematyczny³⁹. Kon-

³⁷ Andrzej Branny, „Trojanie i król Artur w angielskiej świadomości historycznej (do XVII wieku)”, *Historyka. Studia Metodologiczne* 16 (1986): 3–20; Andrzej Branny, „Idea anglosaskiego rodowodu w angielskiej świadomości historycznej XVI-XVII w.”, *Historyka. Studia Metodologiczne* 20 (1990): 33–49.

³⁸ Stefan Gąsiorowski, „Praca zawodowa i badania naukowe doktora Andrzeja Krzysztofa Link-Lenczowskiego”, w *Miscellanea res Polonorum, Britannorum ac Judaeorum illustrantia*, red. Jakub Basista et al. (Kraków: Historia Iagellonica, 2015), 148.

³⁹ Andrzej K. Link-Lenczowski, „William Prynne i Żydzi”, w *Podróże po historii. Studia z dziejów kultury i polityki europejskiej*, red. Franciszek Leśniak (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000), 135–140; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Unie angielsko-szkockie i związek Rzeczypospolitej z Saksonią. Wokół perspektyw i zagrożeń”, w *Rzeczpospolita w XVI–XVIII wieku. Państwo czy wspólnota?*, red. Bogusław Dybaś, Paweł Hanczewski, Tomasz Kempa (Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007), 249–258; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Wokół perspektyw ponownego osiedlenia się Żydów w Anglii w połowie XVII wieku. «Edward Nicholas» i jego traktat z 1648 roku”, w *Człowiek w teatrze świata. Studia o historii i kulturze dedykowane Profesorowi Grzybowskiemu*, red. Bożena Popiołek (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2010), 366–370; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Anglia Karola II. W kręgu władzy i religii”, w *Król a prawo stanów do oporu*, red. Mariusz Markiewicz, Edward Opaliński, Ryszard Skowron (Kraków: Zamek Królewski na Wawelu, 2010), 139–144; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Kilka uwag o purytanizmie w polskiej historiografii ostatnich dekad”, w *Amicissima. Studia Magdalenae Piwocka oblata*, red. Grażyna Korpala et al. (Kraków: Fundacja Nomina Rosae Ogród Kultury Dawnej, 2010), 263–268; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Stuartowie i Francja”, w *Polska-Francja-Europa. Studia z dziejów Polski i stosunków międzynarodowych*, red. Maciej Forycki et al. (Poznań: Wydawnictwo Instytutu Historii UAM, 2011), 81–91; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Anglia lat 1660–1685. Władza, polityka i społeczeństwo”, w *Władza i polityka w czasach*

centrują się one bowiem na tematyce Żydów i ich funkcjonowaniu w Anglii drugiej połowy epoki nowożytnej, począwszy od czasów Cromwella po początki panowania Hanowerczyków na tronie w Londynie. Należy również podejrzewać, iż Andrzej Link-Lenczowski nie powiedział jeszcze ostatniego słowa i będzie się dzielił z czytelnikami dalszymi rozważaniami nad historią Anglii, głównie w kontekście wieku XVIII i związków Żydów z królestwem Albionu.

Koniec końców ani wokół profesora Józefa Gierowskiego, ani profesora Mariusza Markiewicza – dwóch kierowników Zakładu Historii Nowożytnej Powszechniej na Uniwersytecie Jagiellońskim – nie powstał zespół, który można by nazwać grupą badającą historię Wysp Brytyjskich w epoce nowożytnej, nawet jeśli zdarzały się i nadal zdarzają pojedyncze prace magisterskie poświęcone tej tematyce. Badania nad nowożytną historią Wysp Brytyjskich na Uniwersytecie Jagiellońskim pozostają wyrazem indywidualnych wyborów badawczych i nie tworzą jakiejś zwartej i logicznej całości.

Co nie narodziło się w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, zaczęło kształtować się w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej (później Akademii, a obecnie Uniwersytecie Pedagogicznym). Co ciekawe badania te nie są związane z tamtejszym Instytutem Historii, lecz Instytutem Filologii Angielskiej i omawianą wcześniej działalnością profesora Mariusza Misztala. W ostatnich dwóch dekadach troje współpracowników Mariusza Misztala z anglistyki przygotowało i obroniło pod jego kierunkiem prace doktorskie poświęcone historii Wysp Brytyjskich. Wszystkie te trzy osoby kontynuują badania kultury angielskiej, a w jej ramach poszukiwania historyczne, które zazwyczaj przynajmniej zahaczają o tematykę epoki nowożytnej. Mam na myśli Andrzeja Kuropatnickiego, Pawła Hamerę oraz Natalię Gizę.

Andrzej Kuropatnicki w 2003 roku złożył rozprawę doktorską pod tytułem: „The Castel of Helth’ by Sir Thomas Elyot. A Sixteenth-Century Popular Medical Manual”. Promotorem był Mariusz Miształ, a jednym z recenzentów Stanisław Grzybowski. Tematyka pracy wskazuje na pierwszy obszar zainteresowań autora, który historii medycyny w Anglii przełomu średniowiecza i epoki nowożytnej poświęcił szereg artykułów⁴⁰. Drugim obszarem zainteresowań i badań Andrzeja

nowożytnych, red. Zbigniew Anusik (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011), 145–152; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Kilka uwag o elżbietańskich kościołach”, w *Sic erat in fatis. Studia i szkice historyczne dedykowane profesorowi Bogdanowi Rokowi*, t. 1, red. Elżbieta Kościk et al. (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012), 260–271; Andrzej K. Link-Lenczowski, „Żydzi angielscy doby pierwszych Stuartów. Między mitem a rzeczywistością”, w *Spoleczeństwa Europy Środkowo-wschodniej w epoce wczesnonowożytnej*, red. Jerzy Maroń, Filip Wolański, Leszek Ziątkowski (Wrocław: Chronicon Wydawnictwo, 2016), 167–176.

⁴⁰ Andrzej Kuropatnicki, „First Medical Books in the Vernacular in Tudor England”, w *The Legacy of History. English and American Studies and the Significance of the Past*, t. 2, red. Justyna Leśniewska, Ewa Witalisz (Kraków: WUJ, 2004), 490–508; Andrzej Kuropatnicki, „Zawód lekarza w szesnastowiecznej Anglii”, *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 60, 3 (2006): 259–263; Andrzej Kuropatnicki, „Rozpoznanie i terapia w szesnastowiecznej Anglii”, *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 60, 3 (2006): 254–258; Andrzej Kuropatnicki, „Melancholy and the Theory of Humours”, w *Current Issues in English Studies*, red. Mariusz Miształ, Mariusz Trawiński (Kraków: Wydawnictwo Naukowe

Kuropatnickiego jest angielska kuchnia i jedzenie w późnym średniowieczu i epoce nowożytnej. To temu zagadnieniu poświęcił dwie książki i różnorodne artykuły, niekiedy zresztą zahaczające o kwestie medycyny ówczesnych czasów. Pierwsza praca badacza to „Food and Drink in the Household of English Nobility in the 15th and 16th Centuries: Procurement, Preparation, Service and Consumption”, dotycząca poniekąd prowadzenia domu szlachty angielskiej u schyłku średniowiecza, ze szczególnym uwzględnieniem jedzenia i picia. Pięć lat później pojawiła się drukiem kolejna praca o zbieżnej tematyce: „The Good Huswifes Handmaide for the Kitchin, czyli Przydatna pomoc dobrej gospodyni w kuchni”⁴¹. Tym razem mamy do czynienia z udostępnieniem polskiemu czytelnikowi wskazówek dla gospodyni domowej, przetłumaczonych i wyjaśnionych przez autora.

Obok wspomnianych książek badacz systematycznie podnosi różne tematy związane z kuchnią i gospodarstwem domowym średniowiecznej i nowożytnej Anglii, zahaczając zarówno o kwestie ówczesnej medycyny, jak i – choć sporadycznie – o problematykę wychowania młodzieży⁴².

Uniwersytetu Pedagogicznego, 2009), 259–270; Andrzej Kuropatnicki, „Propolis. Historia i możliwości stosowania w medycynie i stomatologii”, *Inżynieria Stomatologiczna Biomateriały* 1 (2010): 22–25; Andrzej Kuropatnicki, „Higiena jamy ustnej w Anglii w średniowieczu i na początku ery nowożytnej”, *Twój Przegląd Stomatologiczny* 7/8 (2012): 71–74; Andrzej Kuropatnicki, „Sir Thomas Elyot a Neologiser with Utilitarian Aims”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Anglica* 5 (2015): 39–55; Andrzej Kuropatnicki, „Poty angielskie (*sudor anglicus*) tajemniczą chorobą zakaźną XV- i XVI-wiecznej Anglii”, w *Epidemie w dziejach Europy. Konsekwencje społeczne, gospodarcze i kulturowe*, red. Krzysztof Polek, Łukasz T. Sroka (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2016), 145–155; Andrzej Kuropatnicki, „Medyczne i religijne aspekty melancholii. Perspektywa historyczna”, w *Święty melancholii. W 500-lecie Melencolii Albrechta Dürera (1514–2014)*, red. Marek Dybizbański, Aneta Mazur (Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2016), 15–28.

⁴¹ Andrzej Kuropatnicki, *The Good Huswifes Handmaide for the Kitchin, czyli Przydatna pomoc dobrej gospodyni w kuchni* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2017).

⁴² Andrzej Kuropatnicki, „English Nobleman’s Bread. Bread in Later Medieval and Tudor England”, w *Studies in Foreign Language Education*, red. Gabriela Lojová, Mária Kostelníková (Bratislava: Comenius University, 2009), 49–73; Andrzej Kuropatnicki, „Ale and Beer as Staple Drinks in Medieval and Early Modern England”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Anglica* 3 (2013): 142–157; Andrzej Kuropatnicki, „Edukacja i wychowanie dzieci i młodzieży w renesansowej Anglii”, w *W kręgu rodziny epok dawnych: Dzieciństwo*, red. Bożena Popiołek, Agnieszka Chłosta-Sikorska, Marcin Gadocha (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2014), 201–211; Andrzej Kuropatnicki, „Jedzenie w ujęciu historycznym. Przegląd badań”, w *Wiktuały, kuchnia, kultura jedzenia w perspektywie historycznej*, red. Przemysław Jędrzejewski et al. (Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2016), 13–23; Andrzej Kuropatnicki, „The Tradition of Goose-Eating in Medieval and Early Modern England”, *Studia Historyczne* 2 (2017): 57–72; Andrzej Kuropatnicki, „Wczesna angielska książka kucharska jako źródło informacji historycznej”, w *Ab Occidente referunt... „Zachód” doby nowożytnej w badaniach historyków polskich*, red. Mariusz Markiewicz, Katarzyna Kuras, Rafał Niedziela (Kraków: Historia Iagellonica, 2018), 179–190; Andrzej Kuropatnicki, „Przy stole szesnastowiecznej szlachty angielskiej. Modele spożycia żywności na podstawie ksiąg gospodarskich”, w *Dom, codzienność i święto. Przestrzeń domowa – ludzie i rzeczy. Studia historyczno-antropologiczne*, red. Bożena Popiołek, Agnieszka Chłosta-Sikorska, Marcin Gadocha (Kraków: Wydawnictwo Naukowe

Drugim uczniem Mariusza Misztala zajmującym się szeroko rozumianą historią Wysp Brytyjskich jest Paweł Hamera. Tematyka jego badań wybiega nieco poza zarysowany w temacie i omawiany tutaj obszar dziejowy, gdyż zajmuje się historią Irlandii w wieku XIX. Dlatego wspomnę jedynie, że jest on autorem książki o głodzie w Irlandii w połowie wieku XIX, a konkretnie o opisie tegoż głodu w prasie angielskiej (*Wielki Głód w Irlandii 1845–1852 w świetle prasy angielskiej*⁴³), monografii poświęconej Williamowi Smithowi O’Brienowi (*Irlandia na pomoc! Irlandia na pomoc Polsce! William Smith O’Brien i kwestia polska*⁴⁴) oraz blisko 30 artykułów naukowych dotyczących różnych aspektów historii Irlandii wieku XIX⁴⁵.

Osobą, która pochwalić się może stosunkowo najświeższą rozprawą doktorską napisaną pod kierunkiem Mariusza Misztala jest Natalia Giza (2017 rok). Rozprawa ta ukazała się w postaci książkowej trzy lata później pod tytułem: *Ideal kobiety angielskiego renesansu w świetle XVI-wiecznej literatury parenetycznej*⁴⁶. Jak widać, autorka dotychczas skupiała swoje zainteresowania badawcze na pozycji kobiet w Anglii doby renesansu i różnych aspektach ich wychowania, a później funkcjonowania w rodzinie i społeczeństwie. Tematykę tę poruszała i prezentowała we wcześniejszych publikacjach⁴⁷.

Uniwersytetu Pedagogicznego, 2018), 75–89; Andrzej Kuropatnicki, „The Symbolism of Color in Food. Gold”, w *Food and Drink in Contexts*, red. Paweł Hamera, Andrzej Kuropatnicki, Artur Piskorz (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019), 55–68; Andrzej Kuropatnicki, „The Coronation Feast of James II of England: Traditional or Novelty?”, w *The Power of Taste. Europe at the Royal Table*, red. Andrzej Kuropatnicki, Fabio Parasecoli, Jarosław Dumanowski (Warszawa: Muzeum Pałacu w Wilanowie, 2020), 81–109; Andrzej Kuropatnicki, „A Balanced Diet for Melancholy Man in the Early Modern Period”, w *Cultural, Culinary and Literary Travel. Celebrating Global Texts, Local Tastes, and London Textures*, red. Konrad Gunesch (London: Interdisciplinary Discourses, 2021), 41–57.

⁴³ Paweł Hamera, *Wielki Głód w Irlandii 1845–1852 w świetle prasy angielskiej* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2016).

⁴⁴ Paweł Hamera, *Irlandia na pomoc! Irlandia na pomoc Polsce! William Smith O’Brien i kwestia polska* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2022).

⁴⁵ Tylko jeden artykuł autora dotyczy epoki nowożytnej: Paweł Hamera, „Tajne stowarzyszenia chłopów oraz wieś irlandzka w XVIII wieku”, w: *Ab Occidente referunt... „Zachód” doby nowożytnej w badaniach historyków polskich*, red. Mariusz Markiewicz, Katarzyna Kuras, Rafał Niedziela (Kraków: Historia Jagellonica, 2018), 215–228.

⁴⁶ Natalia Giza, *Ideal kobiety angielskiego renesansu w świetle XVI-wiecznej literatury parenetycznej* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2020), 223.

⁴⁷ Natalia Giza, „Wychowanie córek w XVI-wiecznej Anglii na podstawie literatury parenetycznej dla kobiet”, w *W kręgu rodziny epok dawnych: Dzieciństwo*, red. Bożena Popiołek, Agnieszka Chłosta-Sikorska, Marcin Gadocha (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2014), 189–199; Natalia Giza, „Ability to Cook as an Indispensable Quality of a Renaissance English «Ideal Woman» as Presented in the Conduct Literature for Women”, w *Wiktuały, kuchnia, kultura jedzenia w perspektywie historycznej*, red. Przemysław Jędrzejewski et al. (Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2016), 339–350; Natalia Giza, „Matczyna miłość doby renesansu w świetle korespondencji Bess z Hardwick (ok. 1527–1608)”, w *Miłość w literaturze. Ujęcie wielokulturowe*, red. Sandra Czarniecka, Kamil Maciąg (Lublin: Wydawnictwo Naukowe Tygiel, 2017), 55–75; Natalia Giza, „Getting Married in

Na koniec należy wspomnieć o jednej jeszcze powstałej w Krakowie pracy poświęconej historii Anglii nowożytnej. Otóż w 2021 roku w Instytucie Historii odbyła się obrona rozprawy doktorskiej Pauliny Nortowskiej pod tytułem: „Obraz Anglii w polskim piśmiennictwie geograficznym i podróżniczym w epoce nowożytnej”. Praca oparta była na szerokiej kwerendzie źródłowej obejmującej nowożytne druki geograficzne, ale przede wszystkim liczne diariusze, dzienniki podróży, wspomnienia polskich i litewskich podróżników, którzy w epoce nowożytnej przemierzali drogę do Anglii i pozostawili swoje wrażenia na piśmie. Obecnie trwają starania, aby praca ukazała się drukiem.

BIBLIOGRAFIA

- Biliński, Piotr. „Wstęp”. W Władysław Konopczyński, *Dzieje parlamentaryzmu angielskiego*, VII-IX. Kraków-Warszawa: Ośrodek Myśli Politycznej, Muzeum Historii Polski, 2017.
- Branny, Andrzej. „Idea anglosaskiego rodowodu w angielskiej świadomości historycznej XVI–XVII w.”. *Historyka. Studia Metodologiczne* 20 (1990): 33–49.
- Branny, Andrzej. „Trojanie i król Artur w angielskiej świadomości historycznej (do XVII wieku)”. *Historyka. Studia Metodologiczne* 16 (1986): 3–20.
- Britain and Poland-Lithuania. Contact and Comparison from the Middle Ages to 1795*, red. Richard Unger, Jakub Basista. Leiden, Boston: Brill, 2008.
- Chomicki, Grzegorz. „Dole i niedole brytyjskiego dyplomaty. O karierze Jamesa Scotta i jego misjach w Saksonii, Rzeczypospolitej i Gdańsku”. W *Gospodarka, społeczeństwo, kultura w dziejach nowożytnych*, red. Andrzej Karpiński, Edward Opaliński, Tomasz Wiślicz, 61–80. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2010.
- Chomicki, Grzegorz. „Dyplomacja brytyjska wobec problemów politycznych Rzeczypospolitej (od wstąpienia na tron Jerzego I do zawarcia pokoju w Nystadt)”. W *Rzeczpospolita w dobie wielkiej wojny północnej*, red. Jadwiga Muszyńska, 167–183. Kielce: Wydawnictwo AŚ, 2001.
- Chomicki, Grzegorz. „Rezydenci brytyjscy w Gdańsku w okresie wielkiej wojny północnej”. W *Wojny północne w XVI–XVIII wieku. W czterechsetlecie bitwy pod Kircholmem*, red. Bogusław Dybaś, 189–195. Toruń: Towarzystwo Naukowe, 2007.
- Chomicki, Grzegorz. „Rola propagandowa obrazu Anglii w publicystyce politycznej Monitora (1765–1785)”. *Prace Historyczne* 92 (1990): 39–54.
- Chomicki, Grzegorz. „Smutne przypadki sir Richarda Vernona. O losach brytyjskiego dyplomaty w służbie Jerzego I”. W *Inter maiestatem ac libertatem. Studia z dziejów nowożytnych dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Przybosiowi*, red. Jarosław Stolicki, Marek Ferenc, Janusz Dąbrowski, 381–419. Kraków: Historia Iagellonica, 2010.
- Chomicki, Grzegorz. „Opinia dyplomatów brytyjskich o tzw. aferze [Behrenda] Lehmana”. W *Między Zachodem a Wschodem. Studia ku czci profesora Jacka Staszewskiego*, t. 2, red. Jarosław Dumanowski, 109–117. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2002.

Renaissance England as Presented in the Conduct Literature for Women”, *Studia Historyczne* 2 (2017): 73–93; Natalia Giza, „Przyjaźń czy kochanie? Cztery małżeństwa Bess z Hardwick w świetle jej korespondencji”, w *Oblicza przyjaźni w języku, kulturze i literaturze. Praca zbiorowa*, red. Alina Jackiewicz, Marzena Będkowska-Obląk (Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 2018), 113–126.

- Feldman, Józef. *U podstaw stosunków polsko-angielskich, 1788–1863*. Warszawa: [s.n.], 1933.
- Gąsiorowski, Stefan. „Praca zawodowa i badania naukowe doktora Andrzeja Krzysztofa Link-Lenczowskiego”. W: *Miscellanea res Polonorum, Britannorum ac Judaeorum illustrantia*, red. Jakub Basista et al., 145–158. Kraków: Historia Iagellonica, 2015.
- Gierowski, Józef Andrzej. „Anglia wobec konwersji królewicza Fryderyka Augusta”. W *Kultura staropolska – kultura europejska. Prace ofiarowane Januszowi Tazbirowi*, red. Stanisław Bylina et al., 127–138. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 1997.
- Gierowski, Józef Andrzej. „Interwencja królowej Anny przeciw konwersji królewicza Fryderyka Augusta w świetle materiałów Archiwum Watykańskiego”. W *Czasy nowożytne. Studia poświęcone pamięci Profesora Władysława Eugeniusza Czaplńskiego w 100 rocznicę urodzin*, red. Krystyn Matwijowski, 129–135. Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005.
- Giza, Natalia. „Przyjaźń czy kochanie? Cztery małżeństwa Bess z Hardwick w świetle jej korespondencji”. W *Oblicza przyjaźni w języku, kulturze i literaturze. Praca zbiorowa*, red. Alina Jackiewicz, Marzena Będkowska-Obląk, 113–126. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 2018.
- Giza, Natalia. „Ability to Cook as an Indispensable Quality of a Renaissance English «ideal woman» as Presented in the Conduct Literature for Women”. W *Wiktuały, kuchnia, kultura jedzenia w perspektywie historycznej*, red. Przemysław Jędrzejewski et al., 339–350. Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2016.
- Giza, Natalia. „Getting Married in Renaissance England as Presented in the Conduct Literature for Women”. *Studia Historyczne* 2 (2017): 73–93.
- Giza, Natalia. „Matczyna miłość doby renesansu w świetle korespondencji Bess z Hardwick (ok. 1527–1608)”. W *Miłość w literaturze. Ujęcie wielokulturowe*, red. Sandra Czarniecka, Kamil Maciąg, 55–75. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Tygiel, 2017.
- Giza, Natalia. „Wychowanie córek w XVI-wiecznej Anglii na podstawie literatury parenetycznej dla kobiet”. W *W kręgu rodziny epok dawnych: Dzieciństwo*, red. Bożena Popiołek, Agnieszka Chłosta-Sikorska, Marcin Gadocha, 189–199. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2014.
- Giza, Natalia. *Ideal kobiety angielskiego renesansu w świetle XVI-wiecznej literatury parenetycznej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2020.
- Grzybowski, Stanisław. *Cromwell i jego wiek*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1959.
- Grzybowski, Stanisław. *Elżbieta Wielka*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984.
- Grzybowski, Stanisław. *Henryk VIII i reformacja w Anglii*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1969.
- Grzybowski, Stanisław. *Historia Irlandii*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977.
- Grzybowski, Stanisław. *Polityka kolonialna Tudorów i pierwszych Stuartów*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN, 1970.
- Grzybowski, Stanisław. *Pretendenci i górale. Z dziejów unii szkocko-angielskiej*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971.
- Hamera, Paweł. „Tajne stowarzyszenia chłopów oraz wieś irlandzka w XVIII wieku”. W: *Ab Occidente referunt... „Zachód” doby nowożytnej w badaniach historyków polskich*, red. Mariusz Markiewicz, Katarzyna Kuras, Rafał Niedziela, 215–228. Kraków: Historia Iagellonica, 2018.
- Hamera, Paweł. *Irlandia na pomoc! Irlandia na pomoc Polsce! William Smith O’Brien i kwestia polska*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2022.
- Hamera, Paweł. *Wielki Głód w Irlandii 1845–1852 w świetle prasy angielskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2016.

- Konopczyński, Władysław. *Dzieje parlamentaryzmu angielskiego*. Kraków-Warszawa: Ośrodek Myśli Politycznej, Muzeum Historii Polski, 2017.
- Kot, Stanisław. „Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią”. *Nauka Polska* 20, 1935: 49–139.
- Kot, Stanisław. „Oddziaływanie Braci Polskich zwanych socynianami w Anglii”. *Reformacja w Polsce 7–8 (1935/36)*: 217–244.
- Kot, Stanisław. „Źródła do historii propagandy Braci Polskich w Anglii. Szymon Budny do Johna Foxe’a”. *Reformacja w Polsce 7–8 (1935/36)*: 316–323.
- Kuropatnicki, Andrzej. „A Balanced Diet for Melancholy Man in the Early Modern Period”. W *Cultural, Culinary and Literary Travel. Celebrating Global Texts, Local Tastes, and London Textures*, red. Konrad Gunesch. 41–57. London: Interdisciplinary Discourses, 2021.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Ale and Beer as Staple Drinks in Medieval and Early Modern England”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Anglica* 3 (2013): 142–157.
- Kuropatnicki, Andrzej. „English Nobleman's Bread. Bread in Later Medieval and Tudor England”. W *Studies in Foreign Language Education*, red. Gabriela Lojová, Mária Kostelníková, 49–73. Bratislava: Comenius University, 2009.
- Kuropatnicki, Andrzej. „First Medical Books in the Vernacular in Tudor England”. W *The Legacy of History. English and American Studies and the Significance of the Past*, t. 2, red. Justyna Leśniewska, Ewa Witalisz, 490–508. Kraków: WUJ, 2004.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Melancholy and the Theory of Humours”. W *Current Issues in English Studies*, red. Mariusz Misztal, Mariusz Trawiński, 259–270. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2009.
- Kuropatnicki, Andrzej. „The Coronation Feast of James II of England: Traditional or Novelty?”. W *The Power of Taste. Europe at the Royal Table*, red. Andrzej Kuropatnicki, Fabio Parasecoli, Jarosław Dumanowski, 81–109. Warszawa: Muzeum Pałacu w Wilanowie, 2020.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Edukacja i wychowanie dzieci i młodzieży w renesansowej Anglii”. W *W kręgu rodziny epok dawnych: Dzieciństwo*, red. Bożena Popiołek, Agnieszka Chłosta-Sikorska, Marcin Gadocha, 201–211. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2014.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Higiena jamy ustnej w Anglii w średniowieczu i na początku ery nowożytnej”. *Twój Przegląd Stomatologiczny* 7/8 (2012): 71–74.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Jedzenie w ujęciu historycznym. Przegląd badań”. W *Wiktuały, kuchnia, kultura jedzenia w perspektywie historycznej*, red. Przemysław Jędrzejewski et al., 13–23. Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2016.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Medyczne i religijne aspekty melancholii. Perspektywa historyczna”. W *Światy melancholii. W 500-lecie Melencolii Albrechta Dürera (1514–2014)*, red. Marek Dybizbański, Aneta Mazur, 15–28. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2016.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Poty angielskie (*sudor anglicus*) tajemniczą chorobą zakaźną XV- i XVI-wiecznej Anglii”. W *Epidemie w dziejach Europy. Konsekwencje społeczne, gospodarcze i kulturowe*, red. Krzysztof Polek, Łukasz T. Sroka, 145–155. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2016.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Propolis. Historia i możliwości stosowania w medycynie i stomatologii”. *Inżynieria Stomatologiczna Biomateriały* 1 (2010): 22–25.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Przy stole szesnastowiecznej szlachty angielskiej. Modele spożycia żywności na podstawie ksiąg gospodarskich”. W *Dom, codzienność i święto. Przestrzeń domowa – ludzie i rzeczy. Studia historyczno-antropologiczne*, red. Bożena Popiołek, Agnieszka Chłosta-Sikorska, Marcin Gadocha, 75–89. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2018.

- Kuropatnicki, Andrzej. „Rozpoznanie i terapia w szesnastowiecznej Anglii”. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 60, 3 (2006): 254–258.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Sir Thomas Elyot a Neologiser with Utilitarian Aims”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Anglica* 5 (2015): 39–55.
- Kuropatnicki, Andrzej. „The Symbolism of Color in Food. Gold”. W *Food and Drink in Contexts*, red. Paweł Hamera, Andrzej Kuropatnicki, Artur Piskorz, 55–68. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019.
- Kuropatnicki, Andrzej. „The Tradition of Goose-Eating in Medieval and Early Modern England”. *Studia Historyczne* 2 (2017): 57–72.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Wczesna angielska książka kucharska jako źródło informacji historycznej”. W *Ab Occidente referunt... „Zachód” doby nowożytnej w badaniach historyków polskich*, red. Mariusz Markiewicz, Katarzyna Kuras, Rafał Niedziela, 179–190. Kraków: Historia Iagellonica, 2018.
- Kuropatnicki, Andrzej. „Zawód lekarza w szesnastowiecznej Anglii”. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 60, 3 (2006): 259–263.
- Kuropatnicki, Andrzej. *The Good Huswifes Handmaide for the Kitchin, czyli Przydatna pomoc dobrej gospodyni w kuchni*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2017.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Anglia Karola II. W kręgu władzy i religii”. W *Król a prawo stanów do oporu*, red. Mariusz Markiewicz, Edward Opaliński, Ryszard Skowron, 139–144. Kraków: Zamek Królewski na Wawelu, 2010.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Anglia lat 1660–1685. Władza, polityka i społeczeństwo”. W *Władza i polityka w czasach nowożytnych*, red. Zbigniew Anusik, 145–152. Łódź: Władza i polityka w czasach nowożytnych, 2011.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Kilka uwag o elżbietańskich kościołach”. W *Sic erat in fatis. Studia i szkice historyczne dedykowane profesorowi Bogdanowi Rokowi*, t. 1, red. Elżbieta Kościk et al., 260–271. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Kilka uwag o purytyzmie w polskiej historiografii ostatnich dekad”. W *Amicissima. Studia Magdalenae Piwocka oblata*, red. Grażyna Korpala et al., 263–268. Kraków: Fundacja Nomina Rosae Ogród Kultury Dawnej, 2010.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Stuartowie i Francja”. W *Polska-Francja-Europa. Studia z dziejów Polski i stosunków międzynarodowych*, red. Maciej Forycki et al., 81–91. Poznań: Wydawnictwo Instytutu Historii UAM, 2011.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Unie angielsko-szkockie i związek Rzeczypospolitej z Saksonią. Wokół perspektyw i zagrożeń”. W *Rzeczpospolita w XVI-XVIII wieku. Państwo czy wspólnota?*, red. Bogusław Dybaś, Paweł Hanczewski, Tomasz Kempa, 249–258. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „William Prynne i Żydzi”. W *Podróże po historii. Studia z dziejów kultury i polityki europejskiej*, red. Franciszek Leśniak, 135–140. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Wokół perspektyw ponownego osiedlenia się Żydów w Anglii w połowie XVII wieku. «Edward Nicholas» i jego traktat z 1648 roku”. W *Człowiek w teatrze świata. Studia o historii i kulturze dedykowane Profesorowi Grzybowskiemu*, red. Bożena Popiołek, 366–370. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2010.
- Link-Lenczowski, Andrzej K. „Żydzi angielscy doby pierwszych Stuartów. Między mitem a rzeczywistością”. W *Spoleczeństwa Europy Środkowo-wschodniej w epoce wczesnonowożytnej*, red. Jerzy Maroń, Filip Wolański, Leszek Ziątkowski, 167–176. Wrocław: Chronicon Wydawnictwo, 2016.

- Markiewicz, Mariusz. „Absolutyzm – wymysł historyków czy rzeczywistość w Anglii Jakuba II i Francji Ludwika XIV?”. *Studia Historyczne* 36, 4 (1993): 451–463.
- Markiewicz, Mariusz. „Czy była rewolucja społeczna w Anglii w XVII wieku?”. *Historyka. Studia Metodologiczne* 22 (1992): 45–51.
- Markiewicz, Mariusz. „Droga czy drogi do kapitalizmu. Anglosaska historiografia o powstaniu gospodarki wolnorynkowej”. *Universitas* 17/18 (1989): 26–28.
- Markiewicz, Mariusz. „Jak powstrzymać eksport wełny, czyli kłopoty administracji angielskiej w regulacji gospodarki XVII i XVIII wieku”. W *Podróże po historii. Studia z dziejów kultury i polityki europejskiej ofiarowane profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu*, red. Franciszek Leśniak, 280–285. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2000.
- Markiewicz, Mariusz. „Pojęcie «rewolucji» w historiografii anglosaskiej czasów nowożytnych”. W *Miscellanea res Polonorum, Brittanorum ac Judaeorum illustrantia*, red. Jakub Basista et al., 193–200. Kraków: Historia Jagellonica, 2015.
- Markiewicz, Mariusz. „W cieniu Kompanii Mórz Południowych. Rząd angielski wobec problemów gospodarczych w 1720 roku”. *Studia Historyczne* 38, 1 (1995): 23–37.
- Markiewicz, Mariusz. „Znajomość instytucji Rzeczypospolitej w Anglii okresu restauracji”. *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 51, 1/3 (1996): 114–117.
- Markiewicz, Mariusz. *Polityka gospodarcza i społeczna Privy Council w latach panowania Karola II, 1660-1685. Administracja wobec kryzysu merkantylizmu*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1990.
- Misztal, Mariusz. „Malta”. W *Historia małych krajów Europy: Andora, Liechtenstein, Luksemburg, Malta, Monako, San Marino*, red. Józef Łaptos. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002.
- Misztal, Mariusz. *Basilikon Doron*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2006.
- Misztal, Mariusz. *Historia Cypru*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2013.
- Misztal, Mariusz. *Królowa Wiktoria*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2010.
- Misztal, Mariusz. *Szkocja Marii Stuart według dwóch szesnastowiecznych manuskryptów z Biblioteki Jagiellońskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2004.
- Misztal, Mariusz. *The Elizabethan Courtier: Ideal versus Reality Embodied in Robert Dudley Earl of Leicester*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2002.
- Misztal, Mariusz. *The Victorian Royal Nursery 1840-1865. Creation, Organisation, Staff, Financing*. Kraków: Universitas, 2020.
- Ofiara, Grażyna. *Profesor Stanisław Kot. Zarys biografii naukowej*. Rzeszów: Wydawnictwo Edytor, 2008.
- Rutkowski, Tadeusz. *Stanisław Kot 1885–1975. Biografia polityczna*. Warszawa: DiG, 2000.
- Rutkowski, Tadeusz. *Stanisław Kot 1885–1975. Między nauką a polityką*. Warszawa: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 2012.
- Stanisław Kot – uczonej i polityk*, red. Alina Fitowa. Kraków: WUJ, 2001.
- Szczucki, Lech. „Stanisław Kot”. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 43 (1999): 201–203.